

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд,

представен за придобиване на образователна и научна степен

„доктор“ в СА „Д. А. Ценов“,

Професионално направление: 3.8 Икономика

Докторска програма: „Политическа икономия“

Рецензент: проф. д-р ДОБРИНКА ПЕТКОВА ЗЛАТЕВА, катедра „Икономическа теория и МИО“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, член на научно жури, утвърдено със Заповед № 1088 от 15.11.2018 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“.

Автор на дисертационния труд: КРИСТИЯН ЦВЕТАНОВ КОРЕЛОВ, докторант към катедра „Обща теория на икономиката“, факултет „Финанси“, СА „Д. А. Ценов“.

Тема на дисертационния труд: „ФИРМЕНАТА СТРАТЕГИЯ – ПРЕДПОСТАВКА ЗА ПОВИШАВАНЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ФИРМАТА“.

I. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД:

Дисертационният труд изследва функционалното значение на фирмения стратегия като предпоставка за повишаване на конкурентоспособността на микроикономическо ниво. Изследването се осъществява в условията на фирмите от отрасъл „Производство на млечни продукти“. Авторът споделя разбирането, че методите за изследване и актуализиране на процеса на изграждане и прилагане на фирмения стратегия осъществява целта за повишаване на конкурентоспособността на фирмата. На основата на теоретичните изследвания на български и световни автори, на информация от браншови организации и агенции, на резултати от емпирични международни проучвания е проведено собствено емпирично проучване. Изследването на стратегиите на фирмите от отрасъл „Производство на млечни продукти“ потвърждава тезата на докторанта, че

за повишаването на конкурентоспособността на фирмите важно значение има изграждането и прилагането на фирмения стратегия.

Дисертацията е в обем от 210 стандартни страници. Анализът е разположен на 184 страници. Съпроводен е с 8 таблици, 29 фигури, онагледяващи изследването. В 7 приложения авторът представя обобщени теоретични постановки на редица автори върху, които прави собствения теоретичен анализ на фирмения конкурентоспособност и фирмения стратегия. Приложени са анкетните карти с въпросите за осъществяване на емпиричния анализ, който отговаря на поставените цел и задачи в дисертационното изследване. Приложени са и резултатите от собственото емпирично изследване. Това показва, че е проведено сериозно проучване на взаимовръзката между фирмения стратегия и конкурентоспособността на фирмите, безспорна база за задълбочен теоретичен анализ на докторанта.

Дисертационната разработка включва: въведение, три глави, заключение, използвана литература и източници и приложения. Структурата и логическата рамка на изследването отговарят напълно на изискванията за разработване на докторска дисертация. Дисертационният труд свидетелства, че докторантът има изграден подход за структуриране – в разработката главите са претеглено конструирани. Спазва много ясна научно-изследователска логика – на база на теоретичния анализ на фирмения стратегия и конкурентоспособността на фирмата изгражда методически подходи за изследване на фирмения стратегия като предпоставка за повишаване на фирмения конкурентоспособност и прилага тези подходи в емпиричното проучване. В резултат, постига задълбочено, с теоретична и практическа значимост дисертационно изследване.

Използваната и цитирана литература е 155 литературни източника от които 31 на кирилица, 117 на латиница и 7 интернет източника. Това показва че дисертационната разработка се изгражда върху високо ниво на осведоменост, което позволява аналитично отношение към теоретичните

дискусии и формиране на собствени позиции. Разработва се върху висока степен на практическа информираност от разнообразни бази данни, което дава възможност за реално емпирично изследване на фирмения стратегия като предпоставка за повишаване на конкурентоспособността на фирмата с ясно видима теоретична и практическа полезност. Всичко това оформя добрата компетентност на докторанта по разработваната темата.

II. ПРЕЦЕНКА НА ФОРМАТА И СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД:

Съвременното фирмено развитие, значимите промени в пазарните структури, бързите трансформации в отрасловите организации, вграждането на нашите фирми в европейските бизнес конструкции, позиционирането им в международните пазари и т.н. са свързани с изграждането на вътрешна и международна конкурентоспособност, основно взаимозависима от развитието на фирмения стратегия. От такава позиция докторантът се е ориентирал към съвременна тематика, чиято актуалност убедително защитава.

Темата на дисертационния труд е ясно и конкретно дефинирана. Тя предопределя изследването на фирмения стратегия като предпоставка за повишаване на конкурентоспособността на фирмата. Обектът – фирмения стратегия, е реално познаваем в теорията и практиката. Ролята и значението на процеса на изграждане и прилагане на фирмения стратегия като предпоставка за повишаването на конкурентоспособността на фирмите от отрасъл „Производство на млечни продукти“ е реален и актуален предмет, отразяващ необходимостта от изграждането на конкурентоспособна фирмена стратегия като важен фактор за успешно развитие на фирмите в съвременните бизнес условия. Дисертационното изследване е посветено на проблем – действителен за теорията и с безусловна практическа необходимост.

Целта на докторант К. Корелов е да изследва и систематизира теоретичните, методологическите и практическите въпроси на фирмения

стратегия като предпоставка за повишаване на фирмата конкурентоспособност и да разработи подходящ инструментариум за изследване, който да се приложи във фирмите от отрасъл „Производство на млечни продукти“.

Основната цел се осъществява в четири ясно формулирани задачи, реализирането на които обхваща съдържанието на дисертацията.

Авторовата основна научноизследователска теза, че процесът на изграждане и прилагане на фирмата стратегия е важна предпоставка за повишаване на конкурентоспособността на фирмата в съвременната динамично променяща се бизнес среда се развива, обосновава и успешно доказва с разработването, анализирането и верифицирането на три работни хипотези – фирмата стратегия е процес на придобиване на конкурентни предимства и подобряване на фирмени резултати; изграждането и прилагането на фирмата стратегия и разгръщането ѝ в конкретни политики и механизми може да се приеме като важен процес по преобразуване на вътрешнофирмените ресурси от пасивни в активни фактори на фирмата конкурентоспособност; сред вътрешната и външната среда на фирмите от отрасъл „Производство на млечни продукти“ съществуват неизползвани източници на конкурентни предимства, които могат да бъдат активирани от изграждането на адекватни фирмени стратегии.

Методологията на изследването се изгражда от редица логико-теоретични методи – методът на комплексния подход, методите на индукция и дедукция, методът на сравнението и др. Осьществява се от метода на информационното осигуряване, метода на анализа на ограничителните условия, метода на провеждане на анкетно проучване. Реализира се чрез обработка и анализ на данни с помощта на софтуерния продукт Microsoft Excel 2016

Естествената отправна точка в първа глава са теоретичните аспекти на фирмата стратегия и конкурентоспособността. Авторът критично представя различни концепции и подходи за определяне на същността,

смисъла и значението на конкуренцията и конкурентното поведение. Структурира ги в статични и динамични модели; поведенчески, структурни и функционални модели; подходи в контекста на стратегическия икономикс, обособени в индустритния, неокласическия, еволюционния икономикс и др. Докторантът констатира сходство между отделните концептуални подходи и определя възможност да се правят комбинации между тях, когато дадена фирма трябва да избира какви стратегии да прилага (с. 19). Авторът обосновава анализа на конкурентоспособността и конкурентните предимства на фирмата. Върху изследването на разнообразни теоретични позиции прави изводи и определя собствено разбиране за фирменията конкурентоспособност и конкурентно предимство (с. 31, с. 40, с. 44). Изследването на фирменията стратегия като условие за успешно конкурентно поведение на фирмата предопределя авторът да приеме, че фирменията стратегия е процес на придобиване на конкурентни предимства и подобряване на фирмениите резултати (критерии за конкурентоспособността на фирмата) (с.55). В анализа на приложението на фирменията стратегия в управлението на фирменията конкурентоспособност, докторантът правилно обобщава, че ресурсите и възможностите на фирмата се превръщат в конкурентни предимства само тогава, когато се активират от фирмения мениджмънт, от фирменията стратегия (с. 60).

На анализа и оценката на методическите подходи за изследване на приложението на фирменията стратегия в управлението на конкурентоспособността на фирмата е посветена втора глава, в която се решават втора и част от трета задача на дисертационната разработка. Докторантът се съобразява с научно-изследователската логика и на основата на анализираните подходи за изследване на фирменията стратегия в отрасъл „Производство на млечни продукти“, предлага методическа рамка за изследване на фирмени стратегии на фирмите в отрасъла. Възприел фирменията стратегия като част от стратегическия

мениджмънт, авторът акцентира върху подхода за интегриране на стратегическия мениджмънт с управлението на фирмата конкурентоспособност и изследва подходите за възприемане на фирмата стратегия като част от стратегическия мениджмънт. Този анализ го убеждава, в неизбежната необходимост от интегрираното разглеждане на процеса по стратегическо управление с управлението на фирмата конкурентоспособност (с. 68), и че стратегията на фирмата може да бъде възприемана като едно от условията за повишаване на фирмата конкурентоспособност, и особено като важен процес по преобразуването на вътрешнофирмените ресурси и възможности от пасивни в активни фактори на конкурентоспособността (с.67-68). На основа на анализираните подходи за възприемане на фирмата стратегия като част от стратегическия мениджмънт, на забелязаното припокриване в тях, докторантът предлага модифициран вариант на позиционния подход, който, според него, на базата на конфигурационния подход съчетава в себе си предимствата на останалите подходи (дизайнерския подход, подходът в зависимост от външните условия и вътрешните предпоставки, когнитивния подход и др.) (с.80). Докторантът се концентрира върху методическите алтернативи за изследване на фирмите стратегии в отрасъл „Производство на млечни продукти“, които имат отношение към разгледания подход за тяхното интегриране. Върху тази теоретична основа извежда методическа рамка за изследване на фирмите стратегии в отрасъл „Производство на млечни продукти“, базирана на подхода на трите основни действия на стратегическия мениджмънт, интегрирани чрез процесния подход. Докторантът предлага методическата рамка да се възприема едновременно като принципен модел на мислене, и като методическо указание за последователността от етапи, към които мениджърите следва да се придържат (с.111).

Приложното изследване на фирмите стратегии и тяхната роля за повишаване на конкурентоспособността на фирмите от млечнопреработвателната промишленост в България е предмет на трета

глава, с което се решават част от трета и четвърта задача. Основавайки се на задълбочен анализ на състоянието на българския пазар на мляко и млечни продукти, авторът емпирично апробира методическия инструментариум за изследване на стратегиите на фирмите в отрасъл „Производство на млечни продукти“. Направените констатации и изводи му позволяват да предложи насоки и препоръки за усъвършенстване на фирмени стратегии като предпоставка за повишаване на конкурентоспособността на фирмите от отрасъла. Докторантът счита, че конкурентният подход не е нужно да се променя, но трябва да се ревизират стратегиите и дейностите по функционални области с цел подобряване на фирмата конкурентоспособност (с.159). Практическата ценност на дисертационното изследване на докторант К. Корелов са конкретизираните насоки за усъвършенстване на фирмени стратегии на корпоративно, бизнес и функционално ниво, съпроводени с комплекс от конкретни препоръки (с. 165-169), изпълнението на които би повлияло повишаването на фирмата конкурентоспособност.

Заключението обобщава научно-приложната полезност на докторантското изследване (с. 170-175).

От съдържанието на дисертационния труд констатирам, сериозно познаване на теоретическите и практическите проблеми на фирмата стратегия и фирмата конкурентоспособност; оценъчно-критична способност на автора, допълвана с лично мнение и позиция; компетентно формулиране и аргументирано доказване на идеи, позиции, препоръки; изводи, направени със задълбоченост и научна зрелост.

Дисертационното изследване отговаря на нормите на академично писане. Чете се с интерес и за това способства не само актуалната и интересна тема, а и професионалният стегнат стил, конкретен, ясен и точен език, добрите умения за понятийна прецизност.

Авторефератът е от 36 страници. Отразява вярно и точно дисертационния труд и дава пълна представа за научното изследване.

III. НАУЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД:

Безспорна е оценката ми, че дисертационният труд съдържа научно-теоретични приноси, които разширяват теоретичните изследвания на конкуренцията, фирмения стратегия и фирменията конкурентоспособност, съдържа научно-приложни приноси, полезни за развитието на фирмени стратегии в отрасъл „Производство на млечни продукти“ и за повишаване на конкурентоспособността на фирмите.

Тази обобщена преценка на приносния характер на дисертационното изследване се доказва в няколко пункта:

- в задълбочения теоретичен анализ, на основата на критичното представяне на теоретични постановки и научни позиции на редица авангардни в тематиката автори, докторантът успешно аргументира собствените мнения и предлага собствени дефиниции за конкуренцията, конкурентните предимства, фирмения стратегия и фирменията конкурентоспособност, надграждащи теоретичното познание;
- приносни характеристики се откриват в цялостното изследване на автора, с което успешно защитава и уверено поддържа научноизследователската си теза, че в съвременната динамично променяща се бизнес среда, процесът на изграждане и прилагане на фирмения стратегия е важна предпоставка за повишаване на конкурентоспособността на фирмата;
- теоретичен и приложен принос има разработената методика за изследване на ролята и значението на изграждането и осъществяването на фирмени стратегии в отрасъл „Производство на млечни продукти“, способстваща доказването на предпоставката им за повишаване на фирменията конкурентоспособност;
- практическа полезност съдържат конкретните препоръки и насоки, които докторантът предлага на фирмите от отрасъл „Производство на млечни продукти“ за повишаване на тяхната конкурентоспособност.

Представената от автора справка за приносните моменти в дисертационния труд отразява коректно основните постижения на изследването.

IV. КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ, ВЪПРОСИ И ПРЕПОРЪКИ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД:

Критичните бележки бих имали по-скоро формален, отколкото съществен характер, не са от естество, подозиращо положителната оценка на дисертационния труд, поради което считам, че не би трябвало да присъстват в рецензията.

Бих препоръчала докторантът да осмисли разбирането си, че категориите играят важна роля. Например на с. 14 пише, че „Всяка една от изброените категории „ресурси“, „процеси“ и „резултати“ играе важна роля за постигането на устойчива фирмена конкурентоспособност“. Категорията ли играе роля или явлението, което тя отразява?

Бих подсказала – аналитичният потенциал, който дисертационната разработка показва да бъде развиван, например в анализ на конкурентоспособността като синергичен ефект на корпоративната, бизнес и функционална стратегия на фирмата.

С интерес бих изслушала мнението на докторанта по следните въпроси:

1. Много често при теоретичния анализ на конкуренцията, конкурентоспособността, фирмата стратегия констатирате, че няма единно прието мнение. Смущава ли Ви това? Възможно ли е да има еднозначно дефиниране в науката при сложни и многоаспекти явления и процеси? Може ли „проблемът с дефинирането да бъде окончателно решен“ (с. 28)? Какво разбираете под „относителна категория“ (с. 22, с. 35)?

2. Като имате предвид състоянието на българския пазар на мляко и млечни продукти и текущите стратегии на фирмите в отрасъл „Производство на млечни продукти“, как бихте определили ефекта върху конкурентоспособността на предложените от Вас насоки и препоръки за

успършенстване на фирмени стратегии? Как биха се сътнесли те в период на икономическа криза?

V. ОБОБЩНО ЗАКЛЮЧЕНИЕ И СТАНОВИЩЕ:

Представеният дисертационен труд изследва реален и много актуален теоретико-емпиричен проблем. Обектът, предметът, целите, задачите, ограниченията, методологията на анализа са точно определени. Проучвателната работа, изгражда теоретични и практически познания, позволяващи оценъчни позиции. Очевидни са анализ и идеи с приносен характер, полезни за науката и практиката.

На основата на тази оценка считам, че разработката напълно отговаря на изискванията за докторска дисертация. Демонстрира възможностите на докторанта за самостоятелна научно-изследователска работа и представлява индивидуален успех на автора.

Положителната оценка на дисертационната разработка се потвърждава и от справката за научните публикации на докторанта – 2 статии (едната на английски език), 2 научни доклада.

В заключение: Дисертационният труд постига резултати, които напълно съответстват на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, на Правилника за неговото прилагане и на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ в СА „Д. А. Ценов” – Свищов за получаване на образователната и научна степен „доктор”. Въз основа на констатираното, заявявам своя положителен вот за присъждане на ОНС „доктор” на Кристиян Цветанов Корелов.

25.01.2019 г.

Изготвил рецензията:.....

(проф. д-р Д. Златева)